

अशुद्धिसंशोधनम्

- अध्यापकः — 'तुम सब पुस्तक पढ़ो' – अस्य वाक्यस्य संस्कृतभाषायाम् अनुवादं कुरुत।
(छात्राः विचिन्तयन्ति)
- अध्यापकः — कृतम् किम्?
(छात्राः विचारमग्नाः)
- अध्यापकः — उमेश! भवान् वदतु।
उमेशः — यूयं पुस्तकं पठन्तु।
- अध्यापकः — 'यूयं पुस्तकं पठन्तु' इति अशुद्धं वाक्यम्। अमित! उत्तिष्ठ। शुद्धं करोतु।
अमितः — यूयं पुस्तकं पठत।
- अध्यापकः — अतिसुन्दरम्। एतद् एव शुद्धं वाक्यम्।
छात्राः — आम्।
- अध्यापकः — संस्कृते बहूनि कारणानि भवन्ति यैः वाक्यानि अशुद्धानि भवन्ति।
(किञ्चित् विरम्य)
- अध्यापकः — किं भवन्तः जानन्ति अशुद्धयः कियत्यः भवन्ति। पश्यन्तु
(अध्यापकः श्यामपट्टे लिखति।)

1. कर्तृक्रिययोः अशुद्धयः—

अशुद्धम् वाक्यम्	शुद्धम् वाक्यम्
(i) त्वं पाठं पठति।	— त्वं पाठं पठसि।
(ii) ते लेखं लिखति।	— ते लेखं लिखन्ति। (पुल्लिङ्गे) ते लेखं लिखतः। (स्त्रीलिङ्गे)
(iii) वयं भोजनं खादामि।	— वयं भोजनं खादामः।

- (iv) यूयं बहिः गच्छ। — यूयं बहिः गच्छत।
 (v) त्वं लेखं लिखतु। — त्वं लेखं लिख।
 (vi) युवां भोजनं खादताम्। — युवां भोजनं खादतम्।
 (vii) आवां खेलनाय गच्छामः। — आवां खेलनाय गच्छावः।
 (viii) अहं तत्र गमिष्यामः। — अहं तत्र गमिष्यामि।
 (ix) सः एव बुद्धिमान् सन्ति। — सः एव बुद्धिमान् अस्ति।
 (x) तौ उपवने क्रीडावः। — तौ उपवने क्रीडतः।
 (xi) ताः भोजनं पचति। — ताः भोजनं पचन्ति।

2. विशेषणविशेष्ययोः अशुद्धयः—

- (i) चतुरः बालाः वदन्ति। — चतुराः बालाः वदन्ति।
 (ii) एकः कन्या एव एवं वदति। — एका कन्या एव एवं वदति।
 (iii) नीलः गगनं शोभते। — नीलं गगनं शोभते।
 (iv) कुशला बालाः एव प्रश्नं पृच्छन्ति। — कुशलाः बालाः एव प्रश्नं पृच्छन्ति।
 (v) मधुरं फलानि खाद। — मधुरं फलं खाद।
 (vi) कुशलः बाला एव सः। — कुशलः बालः एव सः।
 (vii) सुन्दराणि चित्रं सः रचयति। — सुन्दराणि चित्राणि सः रचयति।
 (viii) तत् फलानि मधुराणि सन्ति। — तानि फलानि मधुराणि सन्ति।
 (ix) ते बालिकाः बुद्धिमत्यः सन्ति। — ताः बालिकाः बुद्धिमत्यः सन्ति।

3. लिङ्गसम्बन्धि-अशुद्धयः—

- (i) ते मम मित्राः सन्ति। — तानि मम मित्राणि सन्ति।
 (ii) फलाः करण्डके सन्ति। — फलानि करण्डके सन्ति।
 (iii) वृक्षाणि हरिताः सन्ति। — वृक्षाः हरिताः सन्ति।
 (iv) उपवने पुष्पाः सन्ति। — उपवने पुष्पाणि सन्ति।
 (v) शाखेषु खगाः सन्ति। — शाखासु खगाः सन्ति।
 (vi) देवालयासु देवाः वसन्ति। — देवालयेषु देवाः वसन्ति।

- (vii) उपवनः सुन्दरम् अस्ति। — उपवनं सुन्दरम् अस्ति।
 (viii) वनः अतिविस्तृतम् अस्ति। — वनम् अतिविस्तृतम् अस्ति।
 (ix) खगानि आकाशे उड्डयन्ते। — खगाः आकाशे उड्डयन्ते।
 (x) राधायाः ग्रीवम् शोभना अस्ति। — राधायाः ग्रीवा शोभना अस्ति।

4. वाच्यसम्बन्धि-अशुद्धयः—

- (i) सः पाठः पठ्यते। — तेन पाठः पठ्यते।
 (ii) तेन फलानि खाद्यते। — तेन फलानि खाद्यन्ते।
 (iii) त्वम् लेखः लिख्यते। — त्वया लेखः लिख्यते।
 (iv) त्वया ग्रन्थान् पठ्यन्ते। — त्वया ग्रन्थाः पठ्यन्ते।
 (v) त्वया भोजनं करोषि। — त्वया भोजनं क्रियते।
 (vi) मया पाठाः स्मरामि। — मया पाठाः स्मर्यन्ते।
 (vii) तया कार्यं क्रियन्ते। — तया कार्यं क्रियते।
 (viii) अहं नियमाः पाल्यन्ते। — मया नियमाः पाल्यन्ते।
 (ix) राधया गीतं गायति। — राधा गीतं गायति।
 (x) अमितेन प्रातः उत्तिष्ठति। — अमितेन प्रातः उत्थीयते।

5. उपपदसम्बन्धि-अशुद्धयः—

- (i) सीता रामस्य सह वनम् अगच्छत्। — सीता रामेण सह वनम् अगच्छत्।
 (ii) सः ग्रामस्य प्रति गच्छति। — सः ग्रामं प्रति गच्छति।
 (iii) राधा मात्रे सदृशी अस्ति। — राधा मात्रा सदृशी अस्ति।
 (iv) पिता पुत्रे क्रुध्यति। — पिता पुत्राय क्रुध्यति।
 (v) सः अश्वेन पतति। — सः अश्वात् पतति।
 (vi) सः विद्यालयेन आगच्छति। — सः विद्यालयात् आगच्छति।
 (vii) वयं ग्रामे गमिष्यामः। — वयं ग्रामं गमिष्यामः।
 (viii) बालकः कुक्कुरेण बिभेति। — बालकः कुक्कुरात् बिभेति।
 (ix) पिता पुत्राय विश्वसिति। — पिता पुत्रे विश्वसिति।
 (x) माता पुत्रीं स्निह्यति। — माता पुत्र्यां स्निह्यति।

6. वचनसम्बन्धि-अशुद्धयः—

(i) सः पाठं पठन्ति।	— सः पाठं पठति ।
(ii) वयं लेखं लिखामि।	— वयं लेखं लिखामः।
(iii) त्वं कुत्र गच्छथ।	— त्वं कुत्र गच्छसि।
(iv) ते पाठं स्मरति।	— ते पाठं स्मरन्ति।
(v) यूयं तत्र गच्छतम्।	— यूयं तत्र गच्छत।
(vi) सर्वे शक्तिमन्तः अस्ति ।	— सर्वे शक्तिमन्तः सन्ति।
(vii) त्वया सर्वाणि कार्याणि करणीयम्।	— त्वया सर्वाणि कार्याणि करणीयानि।
(viii) ताः कन्याः तत्र अस्ति।	— ताः कन्याः तत्र सन्ति।
(ix) तौ बालकौ गच्छति।	— तौ बालकौ गच्छतः।
(x) ते बालिके पठन्ति ।	— ते बालिके पठतः।

7. संख्यासम्बन्धि-अशुद्धयः—

(i) त्रयः बालिकाः वार्तालापं कुर्वन्ति।	— तिस्रः बालिकाः वार्तालापं कुर्वन्ति।
(ii) चत्वारः बालिकाः क्रीडन्ति।	— चतस्रः बालिकाः क्रीडन्ति।
(iii) एका पुरुषः कार्यं करोति।	— एकः पुरुषः कार्यं करोति।
(iv) त्रीणि सैनिकाः देशं रक्षन्ति।	— त्रयः सैनिकाः देशं रक्षन्ति।
(v) पञ्चाः बालकाः पठन्ति।	— पञ्च बालकाः पठन्ति।
(vi) द्वे बालकौ खादतः।	— द्वौ बालकौ खादतः।
(vii) त्रयः पुस्तकानि सन्ति।	— त्रीणि पुस्तकानि सन्ति।
(viii) एकः पात्रं तत्र अस्ति।	— एकं पात्रं तत्र अस्ति।
(ix) त्रीणि पुरुषाः एव कार्यं कुर्वन्ति।	— त्रयः पुरुषाः एव कार्यं कुर्वन्ति।
(x) चत्वारः कन्याः प्रसीदन्ति।	— चतस्रः कन्याः प्रसीदन्ति।

8. अन्याः अशुद्धयः—

(i) राधा श्वः गच्छति ।	— राधा श्वः गमिष्यति।
(ii) बालकः ह्यः गच्छति ।	— बालकः ह्यः अगच्छत्।
(iii) भवान् किं कथयसि ।	— भवान् किं कथयति।

- (iv) रमा श्वः करोति । — रमा श्वः करिष्यति।
 (v) सः ह्यः न पठति । — सः ह्यः न अपठत्।

अभ्यासः

1. अधोलिखितानि वाक्यानि शुद्धानि कुरुत —

- (i) वयं चित्रं पश्यन्ति। .....
- (ii) भवान् भोजनं खाद। .....
- (iii) त्वं पाठं स्मरतु। .....
- (iv) सः पीतः वस्त्रं धारयति। .....
- (v) त्रीणि वृक्षाः तत्र शोभन्ते। .....
- (vi) ताः महिलाः न गमिष्यति। .....
- (vii) त्वम् किं क्रियते। .....
- (viii) पिता श्वः आगच्छति। .....
- (ix) युष्माभिः किं पठन्ति। .....
- (x) सः तत्र न सन्ति। .....
- (xi) अमितेन एतत् कार्यं करोति । .....
- (xii) यूयं तत्र न गन्तव्यम्। .....
- (xiii) मया एतानि फलानि खादितव्यम् । .....
- (xiv) कन्याः पाठं पठति। .....
- (xv) अम्बा भोजनं पचन्ति । .....
- (xvi) तेन भोजनं खादनीयानि । .....
- (xvii) अम्बा तत्र सन्ति। .....
- (xviii) त्वम् जलं पानीयम्। .....
- (xix) ते लेखान् लिखति। .....
- (xx) अस्माभिः फलानि खाद्यते। .....